

Oponentský posudek na magisterskou diplomovou práci Dominiky Balatkové

Název práce: Ženy v oranžovém: Analýza vztahů a moci v totální instituci ženského vězení

Oponentský posudek vypracovala: Mgr. et Mgr. Tereza Jiroutová Kynčlová

Dominika Balatková se ve své magisterské diplomové práci vydává do oblasti vězeňství, jehož genderové aspekty jsou – vyjma prací Kateřiny Nedbákové – v českém kontextu doposud nevytěženy. Na rozdíl od etnografického přístupu brněnské specialistky však diplomantka zajímají genderové dimenze mediálních reprezentací ženského vězeňství. Studentka pak konkrétně cílí na čtyřdílnou docusoap sérii produkovanou a odvysílanou soukromou stanicí TV Nova „Holky pod zámkem“ a snaží se ve své práci podchytit mocenské a genderové aspekty reprezentace vězeňkyň, vlastní totální instituce i sebe(re)prezentace producentky pořadu Hrochové, s níž – což obsahu a komplexnosti předkládané práce velmi pomohlo – diplomantka uskutečnila rozhovor.

Balatková si citlivě všímá způsobů, jimiž se gender zpřítomňuje a zvýznamňuje v „ženské“ totální instituci, přesto či právě proto, že v ní „genderová vymezení zdánlivě nejsou“, neboť v ní absentují muži, a správně poukazuje na skutečnost, že je tato mocenská a vztahová kategorie v totální instituci před-přítomna. V celé práci pak diplomantka prokazuje nevšední talent pro – literárně-vědným termínem řečeno – pozorné čtení, neboli *close reading*, jehož výsledkem je jak teoreticky, tak metodologicky výborně ukotvená genderová analýza předmětného pořadu.

Atributy, jež činí práci Dominiky Balatkové podnětnou, spočívají – jak již bylo naznačeno – ve velmi citlivém, všímavém a hlavně analytickém přístupu ke zkoumanému materiálu, přičemž má autorka vždy na paměti (potenciálně protichůdné) rámce interpretace 1) z pozice diváka, 2) z pozice zobrazované instituce, jež sérii na svou žádost autorizovala, 3) dále z pozice tvůrčího týmu, kde diplomantka dobře dokumentuje nereflektované nakládání s reprezentační mocí především ve vztahu k vězeňkyním a 4) konečně z pozice reprezentovaných odsouzených, jež nezřídka s přítomností kamery vyslovily nesouhlas, který nebyl vždy televizním štábem oslyšen (!). Pečlivá analýza takto komplexních perspektiv, které se Balatkové nakonec daří skloubit skrze rozklíčování genderových stereotypů ve fungování genderově-kvazineutrální totální instituce, by nebyla možná bez nastudování velkého množství teoretické literatury (Goffman, Foucault, Bourdieu) a tematicky relevantních zdrojů (Nedbáková, Šmausová, Heffernan, Dobash).

Třebaže se toto v případě magisterské diplomové práce rozumí „samo sebou“, z předkládaného textu je patrné, že se studentka v dílech zmíněných autorů/autorek orientuje s lehkostí a bravurou a dokáže jejich koncepty výstižně detekovat a aplikovat v příslušných situacích analyzované docusoap série či je abstrahovat na vlastní analyticko-interpretální kódy strachu, lítosti a rezignace, jež jí umožňují analyticky uchopit obrazy, jimiž jsou vězeňkyně pořadem zpodobňovány a divákovi předkládány. V této souvislosti pak studentka reflektuje i ideologickou zatíženost pořadu ve vztahu k vězeňkyním, jež jsou pro účely sledovanosti a komerce selektovány tak, aby s ohledem na žánr docusoap „hrály svůj příběh“ a vyvolávaly u cílové skupiny emoce, jež mají pořad „prodat“. Odsouzené jsou tak instrumentalizovány, objektivizovány a komodifikovány a jak Balatková dokládá na mortifikačních a dehumanizujících postupech totální instituce, jsou tak pořadem násobně zjinačovány a exploatovány. Implicitně se pak zdá, že autorský tým předjímá, že takové postupy mu u diváků „projdou“, protože – stereotypně a zjednodušeně řečeno -, když už je někdo ve vězení, nemůže si na jakákoliv práva a respekt dělat nárok.

Diplomantka tak na mnoha momentech z pořadu či v rozhovoru s producentkou demonstrovuje nereflektované (anebo lhostejné) přejímání stereotypů o ženství na straně jedné a totální instituci na straně druhé a dále tematizuje skutečnost, že realita

zobrazovaná v pořadu je zcela odlišná od žité reality odsouzených a od toho, jak tuto realitu štábu zprostředkovávají pracovnice věznice a vězeňkyně samotné. Jak ale Balatková uvádí (str. 58), štáb však tyto představy o pravdě života vězňů žen „bere doslova“. Zde se proto nabízí otázka k obhajobě, zda podle diplomantky disponují proti tvůrcům odsouzené expertizou stran své zkušenosti, resp. epistemologickým privilegiem, jež by mohlo narušovat mocenské hierarchie, jež v pořadu nevyznívají v jejich prospěch. Jak by se pak takové privilegium mohlo v pořadu manifestovat a jak by mohlo komplikovat ono vnímání reality, jímž se štáb zaštiťuje?

Vedle zmíněné otázky bych diplomantku požádala o komplexnější zadefinování žánru docusoap, než jaké nabízí v práci a hlavně ji požádala o genderové zhodnocení uvedeného žánru. Je podle autorky žánr docusoap ve své podstatě genderován? A pokud ano, jak? Jaké reprezentace pak žánr ne/dovoluje de/konstruovat?

Co se týče představených kódů strachu, rezignace a lítosti, dovolila bych si namítnout, že strach by zde mohl fungovat jako zastřešující termín pro lítost i rezignaci, neboť tyto fungují spíše jako účinky/důsledky strachu, protože ten v totální instituci a (ve vztahu k ženám ve vězení) funguje jako kontrolní mechanismus mířící do minulosti, do přítomnosti i do budoucnosti: strach vyvolaný selháním v jehož důsledku jsou uvězněny, strach že nadále selhávají (jako matky, partnerky, dcery) a strach že (znovu) selžou (po návratu do společnosti). Předkládá v tomto ohledu pořad nějaké pozitivní rolové modely, jež by – nikoliv pro diváky, ale pro vězeňkyně – byly motivační a nikoliv ve svém efektu rezignační?

Diplomová práce doslova přetéká analytickými postřehy (viz téma ageismu, urážka jako forma motivace, instrumentální ženství, „pravé“ a „nepravé“ lesbické vztahy, atd.), které by si samostatně zasloužily hlubší rozpracování, jež s ohledem na rozsahová omezení, nebylo možné v předkládaném textu pojednat. Podrobnější analýzy některých zmíněných motivů by rozhodně byly vhodným materiálem pro publikování ve formě odborného článku.

K práci mám jen formální výtky, jež jdou na vrub velmi častým překlepům (někdy humorným: detonace místo denotace, str. 56) a místy až neúnosně kostrbaté stylistice. V tomto ohledu by textu prospěla důkladná jazyková redakce. Zároveň bych v odkazech uvítala uvedení paginace a nikoliv jen vnošení zdroje.

Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou „výborně“.

Mgr. et Mgr. Tereza Jiroutová Kynčlová

V Praze 9. září 2015